

મદીના મુનવ્વરામાં પ્રથમ ઈસ્લામી રાજ્યની સ્થાપનાના આધારભૂત સિદ્ધાંતો

નિશ્ચિતપણે સૌપ્રથમ ઈસ્લામી સમાજ એ છે, જેનું નિર્માણ રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ કર્યું અને તેનું પ્રશિક્ષણ પણ કર્યું. નિઃશંક, આ કોઈપણ સમાજ માટે એક આદર્શ સમાજ છે. આપ ﷺ એ તેનું નિર્માણ જે આધારો પર કર્યું, તે નીચે મુજબ છે :—

મસ્ઝિદનું નિર્માણ :

મદીના મુનવ્વરા આવ્યા પછી સૌથી પહેલા હુઝૂર અકરમ ﷺ એ મસ્ઝિદ બનાવી, ઈસ્લામી સમાજને ઈસ્લામી શિષ્ટાચાર અને ઈસ્લામી શિક્ષણ મુજબ તૈયાર કરવા માટે મસ્ઝિદનો પ્રભાવ ખૂબ હોય છે. મસ્ઝિદ કેવળ નમાજ અદા કરવાની જગ્યા નહોતી, બલ્કે શિક્ષણ-પ્રશિક્ષણ, નેતૃત્વ, શાસન અને વિભિન્ન ઈસ્લામી કામો માટે તેનો ઉપયોગ થતો હતો. રસૂલુલ્લાહ ﷺ મુસલમાનોને મસ્ઝિદમાં ઈસ્લામના આદેશો, તેની શિક્ષાઓ અને શિષ્ટાચાર શીખવાડતા હતા. લોકો વચ્ચેના વિવાદો અને મતબેદોના નિર્ણયો મસ્ઝિદમાં થતા હતા. તેમાં યુદ્ધની રણનીતિ નક્કી કરવામાં આવતી હતી. બાદશાહોની પાસે દૂતોની રવાનગીના આદેશો અહીંથી જ જારી થતા હતા. ટૂંકમાં, ઈસ્લામી રાજ્યના તમામ કામો મસ્ઝિદમાંથી કરવામાં આવતા હતા. મસ્ઝિદમાં બીમારોનો અને ઈજાગ્રસ્ત લોકોનો ઈલાજ થતો હતો અને તેમના માટે રીવિફનું કામ થતું હતું, ચાહે યુદ્ધનો સમય હોય કે શાંતિનો સમય. આમ, મસ્ઝિદની ભૂમિકા ઈસ્લામી રાજ્યના નિર્માણ અને તેની સંસ્કૃતિમાં ઉભરીને સામે આવે છે.

મુસલમાનોને પરસ્પર ભાઈ બનાવવા :

મદીના મુનવ્વરામાં ઈસ્લામી સમાજના નિર્માણ માટે મસ્ઝિદ બનાવ્યા પછી જે કામ હિજરત મુહમ્મદ ﷺ એ કર્યું, તે મુસલમાનોની વચ્ચે ભાઈચારાનો મામલો હતો. આ કામ હિજરતથી પહેલા મકાના મુસલમાનો દરમ્યાન શરૂ કરવામાં આવ્યું. મકાના મુહાજિરોની પાસે મદીના હિજરત કર્યા પછી કોઈ વસ્તુ બાકી બચી નહોતી. તેમણે પોતાની ધન-દોલત અને સંતાનોને મકામાં છોડી દીધા હતા, પછી આપ ﷺ એ મુહાજિરો અને અન્સારને પરસ્પર ભાઈ-ભાઈ બનાવી દીધા. ભાઈચારાનો મામલો ભૌતિક આધારો પર હતો, જેમ કે ધન-દોલતમાં ભાગીદારી અને પરસ્પર વારસદાર બનવું, આ ઉપરાંત ભાઈચારાનો મામલો શાંદિક અર્થમાં અને નૈતિક આધારો પર પણ હતો, જેમ કે પરસ્પર એક-બીજાને પ્રેમ અને મદદ કરવી. ભાઈચારાનો આ કમ હિજરતના બીજા વર્ષમાં બજ્રના યુદ્ધ સુધી ચાલુ રહ્યો, પછી અલ્લાહ ત્રાયાલાએ આ આયત અવતરિત કરી :

﴿وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِعَضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُكِلُّ شَيْءًا عَلَيْمٌ﴾ الأنفال: ٧٥

અનુવાદ : “અલ્લાહના ગ્રંથમાં લોહીના સગપણવાળા એક-બીજાના વધારે હક્કદાર છે. ચોક્કસ અલ્લાહ દરેક વસ્તુ પર સામર્થ્ય ધરાવે છે.” (સૂર: અન્ઝાલ, આ.૭૫)

આના પછી અરસ-પરસ વારસો, સગપણ અને લોહીના આધારે થવા લાગ્યો.

મદીનાના અન્સારે મુહાજિરો સાથે અપાર પ્રેમ કર્યો. પોતાના પર તેમને પ્રાથમિકતા આપી, જેના કારણે અલ્લાહ તુઅલાએ તેમની પ્રશંસા કરી. અલ્લાહ તુઅલાનો ઈરશાદ છે :

﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُجْبِونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَمْحُدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا ۖ ۙ وَيُؤْتُرُوكُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانُوا خَصَاصَةً وَمَنْ يُوقَ سُحْنَ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ الحشر: ٩

અનુવાદ : “જેઓ મુહાજિરોના આગમન પહેલાં ઈમાન લાવીને દારુલ-હિજરતમાં સ્થાયી હતા, તેઓ એ લોકો સાથે પ્રેમ કરે છે, જેઓ હિજરત કરીને તેમના પાસે આવ્યા છે અને જે કંઈ પણ તેમને આપી દેવામાં આવે તેની જરૂર સુદ્ધાં પોતાના હદ્યોમાં અનુભવતા નથી અને પોતાની જાત પર બીજાઓને પ્રાધાન્યતા આપે છે, ચાહે પોતાની જગ્યાએ સ્વયં જરૂરતમંદ હોય. હકીકત એ છે કે જે લોકોને પોતાના હદ્યની સંકુચિતતાથી બચાવી લેવામાં આવ્યા, તેઓ જ સફળતા પામવાના છે.” (સૂર: હશ્ર, આ.૮)

આ પ્રેમ, જે મુસલમાનો વચ્ચે જોવા મળતો હતો, તે હકીકતમાં અલ્લાહ તરફથી તેમના પર એક ને'મત (કૃપા) હતી, જેણે મુસલમાનોને એક પરિવાર અને એક જથ્થો બનાવી દીધા હતા.

મુસ્લિમો અને બિનમુસ્લિમો વચ્ચે સુલેહ-સંવિ :

મુસલમાનો દરમ્યાન ભાઈચારા પછી મદીનાના લોકો બે સમૂહોમાં વહેંચાઈ ગયા – એક મુસલમાનોનો સમૂહ અને બીજો બિનમુસ્લિમોનો સમૂહ, અને તેમાં બહુમતી યદ્દૂદીઓની હતી. રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ તેમના વચ્ચે સંબંધો સ્થાપવા માટે એક બંધારણ અને કરાર તૈયાર કર્યો. આ કરાર મુસલમાનો અને બિનમુસ્લિમોના એક-બીજાના હક્કો અને ફરજો નિશ્ચિત કરવાના સંદર્ભમાં ઈસ્લામના રાજનૈતિક અને સામૂહિક જીવનમાં મહાન સાંસ્કૃતિક ધરોહર છે, જેની આરબ મહાક્રિપે આના પહેલાં કલ્યના પણ કરી નહોતી.

રસૂલુલ્લાહ ﷺ મુસલમાનો માટે ‘ઉસ્વઅે-હસના’ (અનુકરણીય નમૂનો) છે :

અલ્લાહના રસૂલ ﷺ ઈસ્લામી સમાજ માટે ‘ઉસ્વઅે-હસના’ અને આદર્શ શાસક છે અને આપ ﷺ પોતાના સાથીઓથી ઘણી બાબતોમાં સલાહ-મસ્લત કરતા હતા અને પ્રત્યેક એ કામમાં, જેમાં અલ્લાહ

તરફથી વહી અવતરિત થતી નહોતી, શૂરા (પરામર્શ સમિતિ)નો પ્રબંધ કરતા હતા, જેમ કે હજરત અબૂ હુદૈરા رض એ ફરમાવ્યું :

مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ مَشْوَرَةً لِأَصْحَابِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (الترمذى)

અર્થાત്, મેં નબી કરીમ صلی اللہ علیہ وسلم થી વધારે કોઈને પોતાના સાથીઓથી સલાહ-મસ્લત કરતા નથી જોયા.

(તિરમિઝી)

આપ صلی اللہ علیہ وسلم પોતાના સાથીઓથી મજાક-મશકરી પણ કરતા હતા અને તેમના સાથે હળી-મળીને રહેતા હતા. આજાદ અને ગુલામના નિમંત્રણનો સ્વીકાર કરતા હતા, સલામ કરવામાં પહેલ કરતા હતા. પોતાના સાથીઓ સાથે હસ્ત-ધૂનનમાં પણ પહેલ કરતા હતા. કોઈ કારણ રજૂ કરવામાં આવે તો તેને કબૂલ કરતા હતા. પોતાના કપડાંઓમાં થીગડાં લગાવતા હતા, પોતાના પગરખા પોતે જ સીવતા હતા અને ઘરવાળાઓને તેમના કામમાં મદદ કરતા હતા.

અલ્લાહ તુઆલાએ સહાબા કિરામ صلی اللہ علیہ وسلم ને હુનૂર અકરમ صلی اللہ علیہ وسلم ના અનુસરણનો આદેશ આપ્યો છે. અલ્લાહ તુઆલાનો ઈરશાદ છે :

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أَسْوَأُهُوَ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرُ وَذِكْرُ اللَّهِ كَيْرًا ﴾ ﴿٢١﴾ الأحزاب

અનુવાદ : “વાસ્તવમાં તમારા-સૌ માટે અલ્લાહના રસૂલમાં એક સર્વોત્તમ નમૂનો હતો, દરેક એ વ્યક્તિ માટે જે અલ્લાહ અને આખિરતના દિવસનો ઉમેદવાર હોય અને અલ્લાહને પુષ્કળ યાદ કરે.”

(સ્વરૂપ: અહુજાબ, આ. ૨૧)

તેથી સહાબા કિરામ صلی اللہ علیہ وسلم એ હુનૂર અકરમ صلی اللہ علیہ وسلم નું અનુસરણ કર્યું, જેના પરિણામે નવીન ઈસ્લામી સમાજનું પ્રશિક્ષણ, ઈસ્લામી શિક્ષાઓ અને સર્વોત્તમ ગુણો અનુસાર થયું. આ રીતે ઈસ્લામી સંસ્કૃતિએ દઠ અને મજબૂત આધારો, સિદ્ધ સિદ્ધાંતો, ઉચ્ચતમ્ મૂલ્યો અને સર્વોત્તમ આચરણનો નમૂનો હુનિયાની સામે પ્રસ્તુત કર્યો અને હુનિયામાં સૌથી શ્રેષ્ઠ સમુદ્દર ઉભો કર્યો, જેને માનવોના માર્ગદર્શન અને સુધારણા માટે મોકલવામાં આવ્યો, જેથી તેઓ ભલાઈની આજી આપે અને બૂરાઈથી રોકે અને અલ્લાહ પર ઈમાન લાવે.

